МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

Фізіологія і психологія праці

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	***23 Соціальна робота***
Спеціальність	***232 Соціальне забезпечення***
Освітній рівень	***перший (бакалаврський)***
Освітня програма	***Управління соціальною сферою***

Статус дисципліни	***вибіркова***
Мова викладання, навчання та оцінювання	***українська***

Завідувач кафедри
соціальної економіки Галина НАЗАРОВА

Харків
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри соціальної економіки
Протокол № 13 від 26.08.2022 р.

Розробники:
Касьмін Денис Сергійович, к.е.н., доц. кафедри соціальної економіки.

Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Ефективне вирішення практичних завдань організації виробництва і праці можливе за умови творчого використання наукових досягнень у галузі фізіології і психології праці, яка досліджує закономірності функціонування людського організму у процесі праці, динаміку психічних функцій працівника, механізми психологічної взаємодії людей і мотивації трудової діяльності. Це обумовило актуальність ґрунтовного вивчення фізіології і психології праці. Вивчення дисципліни дає можливість студентові набути досвіду: дослідження теорії і світового досвіду фізіології та психології праці; самостійно використовувати ці знання в організації праці персоналу різних категорій, професій, посад, а також розробляти та обґрунтовувати науково-практичні рекомендації щодо її удосконалення.

Мета навчальної дисципліни: вивчення студентами теоретичних засад та набуття практичних навичок організації фізіології і психології праці, які є необхідними для вільного володіння практикою дослідження закономірностей функціонування людського організму у процесі праці, динаміки психічних функцій працівника, механізмами психологічної взаємодії людей і мотивацією трудової діяльності.

Курс	**2-4**
Семестр	**3-8**
Кількість кредитів ECTS	**5**
Форма підсумкового контролю	**екзамен**

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Пререквізити	Постреквізити
Психологія	Інформаційно-комунікаційне забезпечення соціальної сфери
Соціальна психологія	
Організація та нормування у соціальній сфері	

Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність приймати обґрунтовані рішення. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів у професійній діяльності	Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців
Здатність планувати та управляти часом. Здатність до міжособистісної взаємодії. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків	Ефективно працювати як індивідуально, так і у складі міждисциплінарної команди фахівців

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Аспекти праці, її психологічні та фізіологічні ознаки

Тема 1. Предмет, методи і завдання дисципліни

1.1. Праця як основний вид діяльності людини та її фізіолого-психологічні особливості. Праця як основний вид діяльності людини. Соціально – економічна і психофізіологічна суть праці. Функції і зміст праці. Мотив, мета, результати праці. Трудові навантаження, їх класифікація та еволюція. Класифікація трудової діяльності залежно від навантажень на працівника. Фізична, розумова і нервова – напружена праця.

1.2. Предмет, методологічні принципи і методи дослідження у фізіології та психології праці. Предмет курсу – закономірності динаміки фізіологічних і психічних функцій людини в процесі праці. Методичні принципи фізіології і психології праці. Методи досліджень. Зміст, завдання і зв'язок курсу з іншими курсами.

1.3. Сучасні проблеми та історія розвитку фізіології і психології праці. Історія розвитку фізіолоії і психології праці в період переходу до ринкових відносин.

Тема 2. Центрально – нервова регуляція трудової діяльності

2.1. Загальні відомості про будову нервової системи людини. Нервова система як провідна фізіологічна система. Будова і властивості нервової системи. Нервова клітина як основна структурна одиниця нервової системи. Центральна нервова система (ЦНС). Нервові процеси – збудження, гальмування – та закономірності їх взаємодії: іррадіація, концентрація, індукція. Властивості нервових процесів: сила, рухливість, урівноваженість як фізіологічна основа темпераменту. Функціональна рухливість (лабільність) і парабіоз. Прояви парабіозу в процесі праці. Аналізатори, їх побудова, функції і класифікація.

2.2. Нервові процеси та їх динаміка. Вища нервова діяльність. Рефлекторна функція ЦНС. Умовні та безумовні рефлекси. Рефлекторна дуга. Вчення І. П. Павлова про сигнальні системи.

2.3. Основні принципи діяльності нервової системи людини. Рефлекс як основа трудової діяльності. Динамічний робочий стереотип як одиниця трудової поведінки людини,умови його формування і вдосконалення.

2.4. Функції центральної нервової системи в процесі праці. Інтегративна функція ЦНС, її суть і мета – підтримання гомеостазу організму і досягнення результату праці. Функціональна система. Мета, програма і результати дії. Зворотна аферентація. Координаційна функція ЦНС. Принципи координації. Домінанта як тимчасово переважний рефлекс. Роль домінанти в процесі праці.

Тема 3. Фізіологія рухового апарату людини і раціоналізація трудових процесів

3.1. Загальні відомості про будову рухового апарату людини та його функції. Будова рухового апарату людини та функції його елементів. Рухові одиниці, їх сили і функції.

3.2. М'язова сила і витривалість. Динамічна і статична робота. Праця як поєднання динамічних рухів і статичної напруги. Гіподинамія та її наслідки.

3.3. М'язова діяльність і робоча поза працівника. Робоча поза працівника. Різновиди робочих поз та їх фізіологічна характеристика. Виробничі та фізіологічні вимоги до раціоналізації робочої пози. Робоче місце та ергономічні вимоги його планування і організації.

3.4. Фізіологічні принципи раціоналізації трудових процесів. Трудовий процес, його суть і

елементи: операція, прийом, дія, рух. Фізіологічні принципи раціоналізації трудових рухів.

Тема 4. Закономірності активізації психічних процесів людини у трудовій діяльності

4.1. Психіка людини та її функції в процесі праці. Зміст психіки. Психічне відображення. Функції психіки у процесі праці. Психічні властивості.

4.2. Відчуття сприймання в процесі праці. Пізнавальні психічні процеси. Відчуття і сприймання як процеси чутливого пізнання. Їх властивості і роль у процесі праці. Пам'ять, її компоненти і типи.

4.3. Мислення в процесі праці. Мислення, його суть, операції, види. Роль мислення і пам'яті в трудовій діяльності. Увага і воля як регулюючі психічні функції. Методи вивчення психічних процесів.

Змістовий модуль 2. Працездатність людини та закономірності її динаміки

Тема 5. Працездатність людини та закономірності її динаміки

5.1. Суть і фактори працездатності людини. Працездатність людини як фізіологічна основа продуктивності праці. Суть, фактори і основні рушійні сили працездатності.

5.2. Межа працездатності і функціональні стани організму людини в процесі праці. Межа ти фізіологічний механізм регуляції працездатності. Функціональні системи в працездатності: основна, побічна, відновлювальна. Функціональні стани працівника: нормальний, пограничний, паталогічний, їх ознаки.

5.3. Показники та методика оцінки працездатності людини. Показники динаміки працездатності. Крива працездатності та характеристика її фаз.

5.4. Динаміка працездатності і характеристика її фаз. Динаміка працездатності при різних видах праці протягом робочого дня, доби, тижня, місяця, року. Методика інтегральної оцінки працездатності. Заходи щодо підвищення працездатності та трудової діяльності.

Тема 6. Виробнича втома і заходи запобігання перевтоми працівників

6.1. Суть, причини і загальний механізм розвитку втоми. Втома як етап у динаміці працездатності, її фізіологічна та біологічна суть. Локально-гуморальні теорії втоми.

6.2. Показники і стадії втоми. Причини і механізм втоми. Об'єктивні показники втоми і суб'єктивне відчуття стомлення.

6.3. Заходи щодо запобігання перевтомі працівників на виробництві. Перевтома та її наслідки. Особливості втоми при фізичній, розумовій і нервово – напруженій праці. Заходи щодо запобігання перевтоми працівників.

Тема 7. Психофізіологічна суть монотонності та способи підвищення змістовності праці

7.1. Вплив науково – технічного прогресу на структуру і зміст трудової діяльності. Об'єктивні передумови появи монотонних і сенсорно – напружених робіт. Фізіологічна суть, ознаки, критерії, види монотонності. Вплив монотонності на працездатність людини і продуктивність праці. Психічні стани працівника при виконанні монотонних робіт. Змістовність праці та її показники. Психофізіологічний аналіз трудових процесів і операцій як метод оцінки змістовності праці та виявлення причин помилок при їх виконанні.

7.2. Основні заходи щодо запобігання монотонності і підвищення змістовності праці. Заходи щодо запобігання монотонності праці та зниження її негативного впливу на працівника; фізіологічна раціоналізація трудових процесів і операцій; чергування операцій і суміщення трудових функцій; психологічна стимуляція; оптимізація темпу і ритму роботи; застосування естетичних факторів; реорганізація конвеєра.

Тема 8. Важкість праці та методика її оцінювання

8.1. Суть і фактори важкості праці. Фактори важкості праці – трудові навантаження і умови праці. Суть, показники важкості праці. Медико – фізіологічне обґрунтування важкості праці. Важкість та інтенсивність праці, їх взаємозв'язок. Категорії важкості праці та їх характеристика.

8.2. Інтегральний критерій важкості праці. Методика інтегральної бальної оцінки важкості праці. Вплив важкості роботи на працездатність і продуктивність праці. Заходи щодо зменшення важкості та оптимізації інтенсивності праці.

Тема 9. Психофізіологічні основи профорієнтації і профвідбору

9.1. Суть і завдання профорієнтації в ринкових умовах. Суть профорієнтації і профвідбору, їх значення в умовах ринкової економіки. Класифікація професій за вимогами до людини. Трудова експертиза – прогностична і ретроспективна. Методи трудової експертизи. Професіографія, її мета та завдання. Професіограма та її структура. Психограма як складова частина професіограми. Етапи профорієнтації. Профконсультація. Психологічний профіль особистості та професії.

9.2. Професійний відбір і адаптація. Професійна придатність і професійна готовність. Абсолютна і відносна професійна придатність. Методи профвідбору. Використання тестів для визначення професійної придатності. Надійність і валідність тестів. Організація роботи з профорієнтації і профвідбору.

Тема 10. Психофізіологічні основи виробничого навчання, формування трудових навичок і вмінь

10.1. Завдання і форми організації виробничого навчання. Виробниче навчання, його сутність і основи форми підготовки кадрів. Завдання виробничого навчання в сучасних умовах – забезпечення конкурентоспроможності людини на ринку праці.

10.2. Психофізіологічні закономірності формування трудових навичок і вмінь. Трудові навички, їх класифікація. Робочий динамічний стереотип як фізіологічна основа трудових навичок. Поняття про інтегральний образ трудових дій і ключові фізіологічні функції. Роль тренування і вправ у формуванні трудових навичок і адаптації фізіологічних систем до трудових навантажень. Етапи формування трудових навичок. Перенесення та інтерференція трудових навичок, їх вплив на професійну мобільність працівника. Методи виробничого навчання. Уміння, їх суть і етапи формування. Поняття про нормативний спосіб та індивідуальний стиль діяльності.

Перелік практичних занять, а також запитань і завдань до самостійної роботи наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Методи навчання та викладання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як репродуктивних, так продуктивних методів навчання, серед яких: пояснювально-ілюстративний метод (тема 1 – тема 10), дискусії (тема 2, тема 7), презентації (тема 1 – 10), індивідуальна робота та робота у групах (тема 1,тема 3 – 6, тема 8 – 10), кейс-стаді (тема 5), експрес-опитування (тема 3, тема 7).

Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни «Фізіологія і психологія праці» проходить за накопичувальною (100-бальною) системою оцінювання.

Оцінювання здійснюється за такими видами контролю:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту складати іспит, – 35 балів). З них:

практичні заняття: 51 бал; самостійна робота: 9 балів;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі екзамену відповідно до графіка навчального процесу (максимальна кількість балів – 40, мінімальна кількість балів – 25, за якої іспит вважається складеним).

Поточний контроль *включає оцінювання роботи студентів під час:*

практичних занять:

виконання студентом практичних завдань, участі студентів в обговореннях, семінарах. Практичні завдання оцінюються у 3 бали. Максимальна оцінка ставиться за наявності обґрунтованих висновків та своєчасної здачі завдання. Загальна кількість балів 15.

презентація, що має бути виконана в середовищі PowerPoint. Максимальна оцінка ставиться за умови наявності не менше, ніж 10 слайдів, які у повній мірі розкривають зміст її теми, та відповідного представлення матеріалів презентації у групі. Максимальна оцінка за презентацію – 6 балів;

поточна контрольна робота, максимально оцінюється в 5 балів. Це тестова контрольна робота, яка виконується в ПНС і містить 10 тестів. Правильна відповідь на кожен з тестів оцінюється в 0,5 бали. Загальна кількість поточних контрольних робіт – 2. Максимальна оцінка за одну контрольну – 5 балів, а за обидві – 10;

колоквіум. Протягом семестру студенти пишуть 2 колоквіуми. Максимальна оцінка за кожен з колоквіумів 10 балів. Максимальна кількість балів за обидва колоквіуми – 20. Перший колоквіум включає теми 1–4, а другий колоквіум – теми 5–9.

самостійної роботи:

домашні завдання. Кожне домашнє завдання оцінюється у 3 бали. Максимальна оцінка ставиться за умови правильного виконання та наявності обґрунтованої відповіді. Кількість домашніх завдань – 3, максимальна кількість балів за усі домашні завдання становить 9 балів.

Підсумковий контроль:

Формою підсумкового контролю є екзамен. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей. Кожен екзаменаційний білет складається із 18 тестів та 3 практичних завдань (ситуаційного, діагностичного та евристичного). Правильна відповідь на тест закритої форми з одиничним вибором (7 тестових питань) та тест закритої форми з множинним вибором (7 тестових питань) оцінюється в 0,5 бали. Правильна відповідь на тест відкритої форми (4 тестових питання) на доповнення оцінюється в 1,5 бали. За бездоганне виконання стереотипного завдання

студент отримує 5 балів, за бездоганне виконання діагностичного завдання – 8 балів і за бездоганне виконання евристичного завдання – 14. Максимальна оцінка за бездоганні відповіді на завдання – 40 балів, мінімальна оцінка за задовільне виконання завдань – 25 балів.

Практичні завдання передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень підготовки і компетентності студента з навчальної дисципліни.

Результат семестрового іспиту оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на іспиті, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Max бал
Тема 1	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Праця як основний вид діяльності людини та її фізіолого-психологічні особливості 2. Предмет, методологічні принципи і методи дослідження у фізіології та психології праці 3. Сучасні проблеми та історія розвитку фізіології і психології праці	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Аналіз факторів, що впливають на спрямованість діяльності у сфері фізіології і психології праці"	Перевірка завдань	3
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка висновків з практичного заняття	Перевірка домашніх завдань	
Тема 2.	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Загальні відомості про будову нервової системи людини 2. Нервові процеси та їх динаміка	Активна робота на парі	

	Практичне заняття	Семінар "Нервові процеси людини"	Перевірка завдань	
	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Основні принципи діяльності нервової системи людини 2. Функції центральної нервової системи в процесі праці.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: " Виявлення особливостей використання різних рухових ланок при використанні рухів".	Перевірка завдань	
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Самостійне завдання "Побудова центральної нервової системи"	Перевірка домашніх завдань	3
Тема 3.	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: *1*. Загальні відомості про будову рухового апарату людини та його функції 2. М'язова сила і витривалість 3. М'язова діяльність і робоча поза працівника 4. Фізіологічні принципи раціоналізації трудових процесів	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Монотоність праці"	Перевірка завдань	3
		Експрес-опитування	перевірка КР	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Перевірка домашніх завдань	
ема 4.	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Психіка людини та її функції в процесі праці 2. Відчуття сприймання в процесі праці 3. Мислення в процесі праці	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Пам'ять, її компоненти і типи"	Активна участь у виконанні завдань	
		Колоквіум 1	перевірка КР	10
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття, огляд теоретичного матеріалу.	Перевірка домашніх завдань	
Тема 5	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Суть і фактори працездатності людини 2. Межа працездатності і функціональні стани організму людини в процесі праці	Активна робота на парі	

	Практичне заняття	Ділова гра "Функціональні стани працівника"	Перевірка завдань	3
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття, огляд теоретичного матеріалу.	Перевірка домашніх завдань	
	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Показники та методика оцінки працездатності людини 2. Динаміка працездатності і характеристика її фаз	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Інтегральної оцінки працездатності".	Активна участь у виконанні завдань	
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття, огляд теоретичного матеріалу. Самостійне завдання "Крива працездатності та характеристика її фаз"	Перевірка домашніх завдань	3
Тема 6.	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Суть, причини і загальний механізм розвитку втоми 2. Показники і стадії втоми 3. Заходи щодо запобігання перевтомі працівників на виробництві	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Перевтома та її наслідки".	Перевірка завдань	3
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до тренінгового заняття.	Перевірка домашніх завдань	
Тема 7	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Вплив науково-технічного прогресу на структуру і зміст трудової діяльності 2. Основні заходи щодо запобігання монотонності і підвищення змістовності праці	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Семінар "Запобігання монотонності і підвищення змістовності праці"	Участь у семінарі	
		Експрес-опитування	перевірка КР	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття, підготовка до контрольної роботи.	Перевірка домашніх завдань	

Тема 8	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Суть і фактори важкості праці. 2. Інтегральний критерій важкості праці	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Категорії важкості праці та їх характеристика"	Перевірка завдань	
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Самостійне завдання "Важкість та інтенсивність праці, їх взаємозв'язок"	Перевірка домашніх завдань	3
Тема 9	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Суть і завдання профорієнтації в ринкових умовах 2. Професійний відбір і адаптація	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Профорієнтації і профвідбір"	Перевірка завдань	3
		Колоквіум 1	перевірка КР	10
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття, підготовка до контрольної роботи.	Перевірка домашніх завдань	
Тема 10	*Аудиторна робота*			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Завдання і форми організації виробничого навчання 2. Психофізіологічні закономірності формування трудових навичок і вмінь	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Практичне заняття: "Психофізіологічни засади формування трудових навичок"	Перевірка завдань	6
		Презентація		
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття	Перевірка домашніх завдань	
Екзамен				40
Усього				100

Рекомендована література

Основна

1. Юрков О.С. Психологія праці та інженерна психологія : навчальний посібник для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 053 «Психологія» - 2-ге вид, перероб. і доп. Мукачево : МДУ, 2018. 187 с.

2. Панчук Н. П. Психологічна діагностика професійної придатності фахівця: Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006» , 2019. 130 с.

Додаткова

3. Антонов В. М., Кульгінський Є. А. , Антонова-Рафі Ю. В. Акмеологія здоров'я в Україні: монографія. Київ : СТ-Друк3. 2018. 388 с.

4. Долінська Л. В., Короход Я. Д. Психологія праці: методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Одеса : НУ ОЮА. 2020. 35 с.

5. Коваленко О. Г., Павлик Н. В., Становських З. Л., Бастун М. В. Психологічний супровід особистісного розвитку дорослих: подолання професійних криз та особистісних дисгармоній. Київ. 2019. 167 с.

6. Москальова А. С. Саморегуляція як чинник попередження професійних криз особистості: навч. прогр. спецкурсу. Київ. 2019. 60 с.

7. Руль Ю. В., Мартинова Т. О. Психологія профайлінгу : навч. посібник. Київ 2018. 236 с

8. Hofstee G., Jansen P. G., De Lange A. et all. The cognitive costs of managing emotions: A systematic review of the impact of emotional requirements on cognitive performance. Work and stress. 2020.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

9. Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи Національної академії наук України. URL: http://www.idss.org.ua/.

10. Фізіологія і психологія праці. Сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця. URL: https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7728